

دانشگاه پیام نور

دانشگاه پیام نور

استان البرز

مرکز کرج

پایان نامه

برای دریافت مدرک کارشناسی ارشد

رشته: علوم اقتصادی

بخش علمی: مدیریت، اقتصاد و حسابداری

عنوان پایان نامه :

تأثیر قیمت نفت بر روی اشتغال کشورهای عمده عضو اوپک

زهرة عمادی

استاد راهنما :

دکتر بیتا شایگانی

استاد مشاور :

دکتر مهناز ربیعی

خرداد ۱۳۹۱

چکیده

درآمدهای نفتی در اقتصاد کشورهای عضو اوپک، یکی از متغیرهای مهم و تاثیرگذار بر متغیرهای کلان اقتصادی هستند. تغییرات قیمت نفت، اقتصاد کشورهای صادرکننده نفت را تحت تاثیر قرار می‌دهد. اکثر مطالعات انجام شده تاثیر قیمت نفت بر اقتصاد کشورهای وارد کننده را در کانون توجه قرار داده‌اند و کشورهای صادرکننده نفت کمتر مورد بررسی قرار گرفته‌اند. در این مطالعه، تاثیر قیمت نفت بر اشتغال در کشورهای عمده عضو اوپک در دوره ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۹ مورد بررسی قرار گرفته است. روش بکار رفته در این پژوهش روش داده‌های پانل است. بعد از آزمون ریشه واحد در متغیرهای بکار رفته در مدل، بررسی هم‌انباشتگی بین متغیرهای مدل نیز انجام شده است. سپس آزمون تشخیص مدل و آزمون هاسمن انجام شد. در پایان از دو روش حداقل مربعات تعمیم یافته (GLS) به وسیله نرم افزار Eviews6 و حداقل مربعات معمولی با متغیرهای دامی (LSDV) توسط نرم افزار Stata11 برای تخمین مدل‌ها استفاده شد. نتایج تحقیق بر وجود رابطه مستقیم بین قیمت نفت و اشتغال دلالت دارد از طرف دیگر رابطه اشتغال با نرخ دستمزد معکوس و سایر متغیرهای معنی دار رابطه مستقیم با اشتغال داشته‌اند.

کلمات کلیدی: اشتغال، قیمت نفت، اوپک، درآمد نفت، شوک‌های نفتی.

صفحه	عنوان
	فصل اول : کلیات
۲	مقدمه.....
۲	۱-۱- تعریف مسأله
۴	۱-۲- فرضیه تحقیق.....
۴	۱-۳- سابقه و ضرورت تحقیق.....
۵	۱-۴- هدفها.....
۵	۱-۵- روش انجام تحقیق
۵	۱-۶- روش و ابزار گردآوری اطلاعات.....
۵	۱-۷- جامعه آماری و تعداد نمونه.....
۶	۱-۸- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات
	فصل دوم : ادبیات تحقیق.....
۸	مقدمه.....
۹	۲-۱- علل تشکیل اوپک.....
۱۱	۲-۲- اوپک از آغاز تا کنون
۱۱	۲-۲-۱- دهه ۱۹۶۰ میلادی.....
۱۱	۲-۲-۲- دهه ۱۹۷۰ میلادی.....
۱۲	۲-۲-۳- دهه ۱۹۸۰ میلادی
۱۲	۲-۲-۴- دهه ۱۹۹۰ میلادی.....
۱۲	۲-۲-۵- دهه اول قرن بیست و یکم.....
۱۳	۲-۳- کشورهای عضو اوپک.....
۱۳	۲-۳-۱- اکوادور.....
۱۴	۲-۳-۲- نیجریه.....
۱۴	۲-۳-۳- قطر
۱۵	۲-۳-۴- امارات متحده عربی.....
۱۶	۲-۳-۵- کویت.....
۱۶	۲-۳-۶- عراق.....

۱۷	۲-۳-۷- لیبی
۱۸	۲-۳-۸- جمهوری اسلامی ایران
۱۸	۲-۳-۹- ونزوئلا
۱۹	۲-۳-۱۰- الجزایر
۲۰	۲-۳-۱۱- عربستان سعودی
۲۱	۲-۳-۱۲- آنگولا
۲۱	۲-۴- ذخایر نفت خام اوپک
۲۲	۲-۵- تولید نفت خام اوپک
۲۳	۲-۶- نوسان قیمت نفت و نااطمینانی درآمدهای ناشی از آن در کشورهای عضو اوپک
۲۵	۲-۷- اشتغال
۲۵	۲-۷-۱- تعریف اشتغال
۲۶	۲-۷-۲- کلاسیکها و اشتغال
۲۶	۲-۷-۳- کینز و مسئله اشتغال
۲۷	۲-۷-۴- اشتغال در مکتب نئوکلاسیک
۲۹	۲-۸- مطالعات تجربی
۲۹	۲-۸-۱- مطالعات خارجی
۲۹	۲-۸-۱-۱- مطالعه پیندیک
۲۹	۲-۸-۱-۲- مطالعه هامیلتون
۳۰	۲-۸-۱-۳- مطالعه وینجنبرگن
۳۱	۲-۸-۱-۴- مطالعه صالحی اصفهانی
۳۲	۲-۸-۱-۵- مطالعه مورک
۳۲	۲-۸-۱-۶- مطالعه لونی
۳۳	۲-۸-۱-۷- مطالعه بوهی
۳۴	۲-۸-۱-۸- مطالعه کین، پراساد
۳۴	۲-۸-۱-۹- مطالعه کریستین
۳۶	۲-۸-۱-۱۰- مطالعه هانت و همکاران
۳۶	۲-۸-۱-۱۱- مطالعه میرونویچ
۳۸	۲-۸-۱-۱۲- مطالعه گیو و کلیسن
۳۸	۲-۸-۱-۱۳- مطالعه پاپاپترو

۳۸ ۲-۸-۱-۱۴- مطالعه کورس و همکاران
۴۰ ۲-۸-۱-۱۵- مطالعه نوواک
۴۰ ۲-۸-۱-۱۶- مطالعه منذر، مارکانو
۴۱ ۲-۸-۱-۱۷- مطالعه اوردونز و همکاران
۴۲ ۲-۸-۲- مطالعات داخلی
۴۲ ۲-۸-۲-۱- مطالعه پیمانہ
۴۳ ۲-۸-۲-۲- مطالعه هادیان و پارسا
۴۳ ۲-۸-۲-۳- مطالعه فولادی
۴۴ ۲-۸-۲-۴- مطالعه عمادالاسلام
۴۵ ۲-۹- عوامل موثر بر قیمت نفت
۴۶ ۲-۱۰- تبعات و پیامدهای کاهش و افزایش قیمت نفت
۴۶ ۲-۱۰-۱- کاهش قیمت نفت
۴۷ ۲-۱۰-۲- افزایش قیمت نفت
۴۸ ۲-۱۱- اثرات نفت بر کشورهای تولید کننده نفت
۴۹ ۲-۱۲- قیمت نفت خام در جهان
۵۵ ۲-۱۳- تجات نفت خام در جهان
۵۷ ۲-۱۳-۱- ایالات متحده آمریکا
۵۷ ۲-۱۳-۲- روسیه
۵۸ ۲-۱۳-۳- کانادا
۵۸ ۲-۱۳-۴- ژاپن
۵۸ ۲-۱۳-۵- چین
۵۹ ۲-۱۳-۶- هند
۵۹ ۲-۱۳-۷- نروژ
۶۰ ۲-۱۳-۸- مکزیک
۶۰ ۲-۱۴- روند قیمت نفت خام صادر شده از سوی ایران
۶۳ ۲-۱۵- میدین و ذخایر نفت خام در ایران
 فصل سوم : متدلوژی تحقیق
۶۷ مقدمه
۶۷ ۳-۱- اثر نفت بر نرخ بیکاری

۶۸	۲-۳- توصیف داده ها و متغیرهای الگو
۶۹	۱-۲-۳- متغیر وابسته
۶۹	۲-۲-۳- متغیرهای مستقل
۶۹	۳-۳- تجزیه و تحلیل داده ها
۶۹	۱-۳-۳- تأثیر نرخ دستمزد بر اشتغال
۷۰	۲-۳-۳- تأثیر نرخ بهره بر اشتغال
۷۰	۳-۳-۳- تأثیر GDP بر اشتغال
۷۱	۴-۳-۳- تأثیر نرخ با سوادی بر اشتغال
۷۱	۵-۳-۳- تأثیر قیمت نفت بر اشتغال
۷۱	۴-۳- داده های ترکیبی
۷۳	۵-۳- آزمون تشخیص مدل
۷۳	۶-۳- آزمون ریشه واحد برای ایستایی متغیرها
۷۴	۷-۳- اثر ثابت یا اثر تصادفی
۷۵	۸-۳- آزمون هم انباشتگی
	فصل چهارم : طراحی مدل تحقیق و تخمین آن
۷۸	مقدمه
۷۸	۱-۴- آزمون ریشه واحد بر روی متغیرها
۸۰	۲-۴- آزمون هم انباشتگی پانل
۸۱	۳-۴- آزمون تشخیص مدل
۸۲	۴-۴- آزمون هاسمن برای انتخاب اثر ثابت یا تصادفی
۸۲	۵-۴- مدل های مورد بررسی این تحقیق
۸۳	۱-۵-۴- مدل اول
۸۳	۲-۵-۴- مدل دوم
۸۴	۶-۴- برآورد مدل های تحقیق
۸۴	۱-۶-۴- برآورد مدل اول
۸۵	۲-۶-۴- برآورد مدل دوم
	فصل پنجم : نتیجه گیری و پیشنهادات
۹۰	مقدمه
۹۰	۱-۵- خلاصه و نتیجه گیری

۹۳ ۲-۵- پیشنهادات
۹۴ ۳-۵- راهکارهای فایق آمدن از وابستگی
۹۵ ۴-۵- پیشنهاد برای پژوهش های آینده
۱۰۲ منابع و مراجع
۱۰۸ پیوست

فهرست اشکال

- شکل ۱-۲- روند تغییرات قیمت نفت در جهان در سالهای ۱۹۷۰-۲۰۰۱ ۵۰
- شکل ۲-۲- روند تغییرات قیمت نفت در جهان در سالهای ۱۹۷۰-۲۰۰۹ ۵۵
- شکل ۳-۲- قیمت اسپات نفت خام سبک و سنگین ایران برای سالهای ۲۰۰۹-۲۰۰۱ ۶۱
- شکل ۴-۲- قیمت واقعی نفت کوره ، نفت گاز و نفت سفید ۶۳

فهرست جداول

جدول ۱-۲- متغیرهای کلان در کشورهای عضو اوپک در سال ۲۰۰۹.....	۲۳
جدول ۲-۲- تأثیر کاهش و افزایش قیمت نفت روی بعضی از متغیرهای کلان.....	۴۷
جدول ۳-۲- قیمت های اسپات نفت خام سبک و سنگین ایران طی سالهای ۲۰۰۹-۲۰۰۰.....	۶۲
جدول ۴-۲- ذخایر هیدروکربوری مایع قابل استحصال ایران در پایان سالهای ۸۸-۱۳۸۳.....	۶۴
جدول ۵-۲- ذخایر هیدروکربوری مایع ایران در پایان سال ۱۳۸۸.....	۶۵
جدول ۱-۴- نتایج آزمون ریشه واحد در سطح برای متغیرهای مدل.....	۷۹
جدول ۲-۴- آزمون دیکی فولر تعمیم یافته برای تفاضل مرتبه اول متغیرهای مورد مطالعه ...	۷۹
جدول ۳-۴- آزمون دیکی فولر تعمیم یافته برای تفاضل مرتبه دوم متغیرهای مورد نظر.....	۸۰
جدول ۴-۴- آزمون همجمعی پدرونی برای مدل اول.....	۸۱
جدول ۵-۴- آزمون همجمعی پدرونی برای مدل دوم.....	۸۱
جدول ۶-۴- آزمون تشخیص مدل.....	۸۱
جدول ۷-۴- آزمون هاسمن برای انتخاب اثر ثابت یا تصادفی.....	۸۲
جدول ۸-۴- نتایج تخمین مدل اول توسط Eviews6.....	۸۴
جدول ۹-۴- نتایج تخمین مدل اول توسط Stata11.....	۸۵
جدول ۱۰-۴- نتایج تخمین مدل دوم توسط Eviews6.....	۸۶
جدول ۱۱-۴- نتایج تخمین مدل دوم توسط Stata11.....	۸۷
جدول ۱۲-۴- عرض از مبدأ کشورها برای سه مدل.....	۸۷

فصل اول :
کلیات تحقیق

مقدمه

از آنجا که هیچ‌گونه فعالیتی در هیچ‌یک از عرصه‌های زندگی و در جهان هستی بدون استفاده از انرژی میسر و امکان‌پذیر نیست؛ به سادگی می‌توان دریافت که اقتصاد جوامع بشری بدون وجود انرژی ناممکن است. باز باید تأکید شود که نفت یک منبع انرژی است که انسان در قیاس با سایر انرژی‌ها خیلی سریع و در زمان کوتاه‌تری به استفاده از آن عادت کرده و در همه شئون زندگی به کار گرفته است. نفت همچنین به عنوان ماده‌ای با موارد استفاده همگانی و عمومی و داشتن فرآورده‌های متعدد و گوناگون، اهمیت فراوان دارد.

اهمیت درآمدهای نفتی در اقتصاد ایران و سایر کشورهای عضو اوپک موضوعی غیر قابل انکار است. بخش نفت نه تنها به عنوان یکی از فعالیت‌های مهم اقتصادی بر سایر متغیرهای اقتصادی تأثیر می‌گذارد، بلکه درآمدهای حاصل از این بخش نقش مهمی به عنوان منبع مهم مالی در اقتصاد این کشورها ایفا می‌کند. درآمدهای نفتی در اقتصاد کشورهای عضو اوپک، یکی از متغیرهای مهم و تأثیرگذار بر متغیرهای کلان اقتصادی می‌باشند. این درآمدها بخش اعظم منابع ارزی کشور و بخش مهمی از درآمدهای دولت را تأمین می‌کنند و با توجه به نقش مسلط دولت در اقتصاد این کشورها، درآمدهای نفتی تعیین‌کننده میزان رشد اقتصادی، مصرف، پس انداز ملی، اشتغال، سرمایه‌گذاری، نرخ ارز، نرخ تورم و... بوده و نوسانات درآمدهای نفتی موجب نوسانات اقتصادی و اجتماعی در این کشورها می‌گردد. به عبارت دیگر بحران‌های اقتصادی و سیاسی در بازار جهانی از طریق نوسانات قیمت نفت، به سرعت به کشورهای نفتی منتقل می‌شود. هدف از این تحقیق بررسی تأثیر قیمت نفت بر اشتغال در کشورهای عضو اوپک است. این پایان‌نامه مشتمل بر پنج فصل می‌باشد. در این فصل ابتدا مساله تحقیق، سپس ضرورت تحقیق و در ادامه روش تحقیق و موارد دیگر بیان می‌شود تا کلیاتی در مورد پژوهش ارائه گردد.

۱-۱- تعریف مساله و بیان سوال اصلی تحقیق

۵۰ سال پیش سازمانی متشکل از کشورهای صادرکننده نفت با نام اختصاری اوپک متولد شد تا حافظ منافع کشورهای صادرکننده نفت باشد. اوپک هم اکنون دوازده عضو دارد. کشورهایی در حال توسعه که اقتصادشان بیشتر وابسته به نفت است و درآمدهای نفتی، بخش بزرگی از درآمدهای

صادراتی کشورهای صادر کننده نفت (اوپک) را تشکیل می‌دهد. درآمدهای نفتی سه نقش را در اقتصاد این کشورها بازی می‌کند.

۱. تأمین سوخت مورد نیاز برای مصارف داخلی

۲. تأمین درآمد ارزی برای کشور

۳. تأمین درآمد برای بودجه عمومی دولت

در کشور در حال توسعه‌ای چون ایران و دیگر کشورهای عضو اوپک برای دستیابی به کالاهای سرمایه‌ای، واسطه‌ای و حتی کالاهای مصرفی راهی جز تکیه بر درآمدهای نفتی به عنوان منبع مالی جهت واردات وجود نداشته است. از این رو تمامی بخش‌های اقتصادی برای تهیه مواد اولیه، ماشین‌آلات و قطعات به درآمدهای ارزی ناشی از فروش نفت وابستگی پیدا نموده‌اند و به تبع آن درآمد ملی و سطح اشتغال شدیداً تحت تأثیر نوسانات درآمد نفت قرار گرفته‌اند. کشورهای عضو اوپک شدیداً به درآمدهای نفتی متکی می‌باشند و در مقابل صادرات غیر نفتی اندکی دارند. با این حال، درجه‌ای که وابستگی آنها به درآمدهای نفتی را آشکار می‌سازد در بسیاری از موارد، کمتر تخمین زده می‌شود زیرا تعداد زیادی از این کشورها مجبورند برای پر کردن شکاف میان نیازمندی‌های ارز خارجی و درآمدهای صادراتی خود، متوسل به استقراض شوند. با توجه به درجه بالای وابستگی به نفت، تغییرپذیری درآمدهای نفتی می‌تواند سبب بی‌ثباتی در اقتصاد کشورهای تولید کننده نفت شود.^۱ تغییر قیمت نفت اقتصاد کشورهای صادر کننده نفت را تحت تأثیر قرار می‌دهد در این میان ایران و سایر کشورهای عضو اوپک که کشورهای در حال توسعه هستند و نتوانسته‌اند تا کنون ساختار اقتصاد خود را از وابستگی به درآمدهای نفتی رها و یا آن را کاهش دهند آسیب‌پذیری بیشتری دارند و با تغییر در قیمت نفت متغیرهای اقتصادی در این کشورها تغییر می‌کنند که یکی از مهم‌ترین آنها اشتغال می‌باشد. مطالعات مربوط به اثرات و پیامدهای نوسان قیمت نفت بر بخش‌های مختلف اقتصاد ایران به منظور بررسی راه‌کارهای مقابله با آسیب‌های ناشی از آن دارای اهمیت می‌باشد. از جمله پیامدهای تغییر قیمت نفت در اشتغال می‌باشد. اثر اجتماعی بیکاری یکی از بحث‌های مهم است که اقتصاددانان محض هم به آن وقوف دارند، به این معنی که بیکاری آثارش به هیچ وجه محدود و منحصر به حوزه اقتصاد نیست و به حوزه‌های اجتماع و سیاست هم کشیده می‌شود. با توجه به موارد فوق؛ سوال اصلی تحقیق عبارتند:

آیا بین قیمت نفت و اشتغال در کشورهای عضو اوپک رابطه وجود دارد؟

^۱ Dr Fadhil Jchalabi

۱-۲- فرضیه تحقیق

با توجه به سوال تحقیق فرضیه زیر مورد آزمون قرار می گیرد.
بین قیمت نفت و اشتغال در کشورهای عضو اوپک رابطه وجود دارد.

۱-۳- سابقه و ضرورت تحقیق

انرژی و یا به طور خاص نفت به عنوان یک پارامتر مهم در اقتصاد جهانی مطرح است. تجربه نشان می دهد که این عامل مهم به صورت متغیری برونزا دستخوش تحولاتی خاص می باشد که عمدتاً غیر قابل پیش بینی است و بر اقتصاد و رشد صنعتی کشورهای جهان اعم از تولید کننده نفت و یا مصرف کننده آن تأثیرگذار است. قیمت نفت به عنوان عاملی برونزا تحت تاثیر عوامل سیاسی و اقتصادی متفاوتی می باشد که در تعیین و شکل گیری آن دخیل هستند. با توجه به اینکه بازار جهانی نفت در طول تقریباً چهار دهه گذشته بسیار پر نوسان بوده است، شناخت نحوه و شدت اثرگذاری شوک های مثبت و منفی بر اشتغال این کشورها به عنوان یکی از مهم ترین مسائل اقتصادی برای سیاست گذاران اقتصادی از اهمیت بالایی برخوردار است. از این رو مطالعه اثرات ناشی از تغییرات مثبت و منفی قیمت نفت بر سطح فعالیت های داخلی کشور ضروری بوده تا با شناخت دقیق واکنش های تولیدی و همچنین سایر متغیرهای اقتصادی نسبت به تغییرات قیمت نفت بتوان سیاست ها و راه کارهای مناسبی به منظور کاستن میزان وابستگی به درآمدهای ارزی حاصل از صدور نفت اتخاذ نمود.

با توجه به اینکه نفت به عنوان یکی از مهم ترین مواد انرژی زا در جهان کنونی می باشد مطالعات زیادی در این مورد انجام شده است. در چند دهه اخیر نوسانات قیمت نفت مقارن با تحولات اقتصادی بوده است، این امر موجب شده تا پژوهش گران به بررسی آنها پردازند.

یکی از متغیرهای مهم اقتصاد کلان که تحت تأثیر قیمت نفت قرار می گیرد سطح اشتغال یا بیکاری می باشد با توجه به اهمیتی که مسئله اشتغال و مطالعه آن دارد و همچنین هزینه اقتصادی و اجتماعی بیکاری جوانان نه فقط بر اهل نظر بلکه بر همگان آشکار است و با توجه به این که اشتغال با خود کرامت و عزت نفس برای افراد جامعه به همراه می آورد در این تحقیق به بررسی تأثیر قیمت نفت بر اشتغال می پردازیم.

۱-۴- هدفها

مهم‌ترین اهداف این تحقیق به صورت زیر است:

۱. تعیین میزان تأثیر قیمت نفت بر اشتغال در کشورهای منتخب عضو اوپک در دوره مورد بررسی.
۲. ارائه پیشنهادات و راه‌کارهای لازم برای تأثیرپذیری کمتر اشتغال در دوره رکود.

۱-۵- روش انجام تحقیق

در این تحقیق از روش اقتصادسنجی و مشاهدات سری زمانی و مشاهدات مقطعی برای تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده شده است. ابتدا برای مباحث تئوریک از روش کتابخانه‌ای استفاده و ادبیات مربوط به تحقیق جمع‌بندی و ارائه می‌شوند. سپس با استفاده از داده‌های جمع‌آوری شده از مراکز آماری از بسته‌های نرم‌افزاری Eviews6، Stata11 و Excel استفاده شده است.

۱-۶- روش و ابزار گردآوری اطلاعات

در بیان نظری تحقیق به شیوه کتابخانه‌ای و روش تحقیق آن توصیف تحلیلی مبتنی بر بررسی فرضیه می‌باشد و اطلاعات موجود از کتب و مقالات و گزارش‌ها و سایت‌های مرتبط با موضوع به ویژه موارد زیر استفاده شده است.

ترازنامه انرژی - معاونت انرژی وزارت نیرو (سال‌های مختلف)

استفاده از مجلات معتبر خارجی مانند بولتن اوپک - گزارش سالیانه اوپک (ASB)

استفاده از آمار (WDI) برای کشورهای اوپک در سال‌های مورد نیاز

مرکز آمار ایران (سال‌های مختلف)

۱-۷- جامعه آماری و تعداد نمونه

آمار مورد نیاز از کشورهای ایران، عربستان سعودی، الجزایر، نیجریه، قطر، لیبی، کویت، ونزوئلا، اکوادور و آنگولا در فاصله سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۹ استفاده شده است. سایر کشورهای عضو اوپک یعنی عراق، امارات متحده عربی به دلیل عدم وجود آمار کافی از این تحقیق حذف شده‌اند.

۱-۸- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

در تنظیم فصول و تحریر مطالب از روش قیاسی مبتنی بر استدلال علمی بهره‌گیری می‌شود. در بررسی نظرات و تئوری‌ها نیز از روش قیاسی استفاده می‌شود. بررسی ادبیات موضوع و آثار و مطالعات اقتصاددانان به روش کتابخانه‌ای صورت می‌گیرد. در تخمین مدل‌ها از روش اقتصادسنجی استفاده می‌شود.

فصل دوم :
ادبیات تحقیق

مقدمه

سازمان کشورهای صادرکننده نفت با نام اختصاری اوپک^۱ ۵۰ سال پیش به وجود آمد تا حافظ منافع جمعی صادرکنندگان نفت در برابر شرکتهای نفتی و بازگرداندن ثبات به نظام قیمت‌گذاری باشد. اوپک هم اکنون دوازده عضو دارد. اعضای اوپک کشورهای در حال توسعه هستند که اقتصادی وابسته به نفت دارند. دلیل عمده تشکیل اوپک دستیابی به شرایط و تصمیمات یکسان و ایجاد موازنه در بازار جهانی نفت بود. نیاز به همکاری جدی‌تر میان کشورهای تولیدکننده نفت از زمانی احساس شد که در سال ۱۹۵۹ شرکت‌های نفتی به طور خودسرانه‌ای قیمت نفت خام ونزوئلا را ۵ تا ۲۵ سنت و نفت خاورمیانه را ۱۸ سنت در هر بشکه کاهش دادند. آگوست سال ۱۹۶۰ بهای نفت خام خاورمیانه به یک‌باره ۱۰ تا ۱۴ سنت در هر بشکه کاهش یافت. یک ماه بعد، دولت‌مردان عراقی، هیئت‌های عالی رتبه‌ی کشورهای ایران، کویت، عربستان سعودی و ونزوئلا را جهت بحث و تبادل نظر پیرامون کاهش یک‌باره قیمت نفت خام خاورمیانه دعوت کردند. شرکت‌کنندگان در این کنفرانس فعالیت‌های رسمی اوپک را به عنوان هماهنگ‌کننده کشورهای تولیدکننده نفت، به منظور مقابله جدی با وقوع این گونه پیشامدها خواستار شدند. با تشکیل سازمان اوپک سالانه دو بار، وزیران نفت و انرژی کشورهای عضو گرد هم می‌آیند تا با بررسی شرایط و تحولات جهانی و تأثیر آن بر بازار نفت، در مورد سطح صادرات خود به توافق برسند.^۲

وابستگی رو به تزاید فعالیت‌های اقتصادی کشورهای عضو اوپک به درآمدهای حاصل از صدور نفت خام و نیز بازار جهانی نسبتاً بی‌ثبات نفت که شدیداً تحت تأثیر تحولات بین‌المللی قرار دارد، اقتصاد این کشورها را همواره در معرض ضربات ناشی از تغییرات ناگهانی درآمدهای نفتی قرار داده است. تحت تأثیر کاهش قیمت نفت، غالباً دولت‌ها مجبور می‌شوند تا از طریق صرفه‌جویی‌های ارزی امکان تأمین نیازهای ضروری کشور و بازپرداخت به موقع تعهدات خارجی فراهم شود. با توجه به اینکه در کشورهای در حال توسعه از جمله ایران، بخش عمده‌ای از واردات را کالاهای سرمایه‌ای و مواد اولیه مورد نیاز بخش تولیدی تشکیل می‌دهد، محدودیت اعمال شده بر واردات می‌تواند اثرات نامساعدی بر بخش تولیدی کشور و اشتغال به جای گذارد. نتیجه اجتناب‌ناپذیر چنین وضعیتی بروز فشارهای تورمی افزایش نرخ ارز، رکود اقتصادی و افزایش بیکاری در جامعه خواهد بود.

^۱ OPEC: Organization of Petroleum Exporting Countries

^۲ تاریخ شمار اوپک و روابط بین‌الملل

با توجه به اینکه کشورهای عضو اوپک اکثراً کشورهایی با رشد جمعیت بالا هستند شمار بیکاران به سرعت رو به افزایش است، مشکل بیکاری یکی از مسائل مهمی است که این دولت‌ها با آن دست به گریبان هستند.

از آنجایی که کشورهای مورد مطالعه در مدل این تحقیق، کشورهای عضو اوپک هستند، و نیز بدان سبب که کشورهای عمده تولیدکننده نفت، کشورهای عضو اوپک می‌باشند به بیان مباحثی در رابطه با اوپک و همچنین شرایط مختلف اقتصادی و اجتماعی کشورهای عضو اوپک می‌پردازیم. با توجه به مطالعه این کشورها می‌توان به نقش نفت در اقتصاد این کشورها پی برد، این امر می‌تواند با ترکیب شدن با نتایج نهایی مدل تحقیق، بینشی دو چندان به مخاطب از نظر عملکرد نفت در اقتصاد این کشورها ایجاد کند. در ادامه فصل به بیان مفاهیم مرتبط با موضوع از جمله اشتغال پرداخته شده است و در نهایت به مطالعات خارجی و داخلی صورت گرفته در حوزه تحقیق فعلی یعنی تاثیر قیمت نفت بر اشتغال می‌پردازیم.

۲-۱- علل تشکیل اوپک

در سال‌های قبل از تشکیل اوپک در بازار نفت اروپا تغییرات زیادی پدید آمد که مهم‌ترین آنها عبارتند از:

۱. تشکیل بازار مشترک اروپا که از یک سو سبب افزایش فرصت توسعه اقتصادی و از سوی دیگر سبب دشواری رشد کشورهای غیر عضو شد.

۲. در نتیجه رکود اقتصادی، بازار فروشندگان تبدیل به بازار خریداران شد، بازار فروشندگان تقریباً در تمام دوران بعد از جنگ جهانی، وضعیت بازار نفت را به خوبی بیان می‌کرد. در چنین شرایطی که بازار تبدیل به بازار خریداران شد قابل رقابت بودن قیمت مواد سوختنی مختلف از اهمیت بیشتری برخوردار شد.

از نظر عرضه نیز بحران سوئز مشکلاتی را ایجاد کرد و وابستگی اروپای غربی به مخازن نفت خاورمیانه را بیش از پیش آشکار نمود. عاملی که این تاثیر را تا حدی خنثی می‌کرد، کشفیات جدید به خصوص در ناحیه ونزوئلا، غرب آفریقا و لیبی بود. بین سال‌های ۱۹۴۸ تا ۱۹۵۸ مصرف انرژی حدود ۴۶ درصد رشد داشته است و در بین انواع انرژی مصرف نفت چهار برابر بقیه مواد افزایش داشته است. از سویی درصد مصرف ذغال سنگ کاهش قابل ملاحظه‌ای داشت که این مطلب نشان‌دهنده روند صعودی در جهت مصرف نفت بود. در بین این سال‌ها واردات نفت حدود ۵/۸

برابر افزایش یافته است که این مطالب نشان دهنده تغییر سلیقه شرکت‌ها در استفاده از انرژی و تمایل آنها به مصرف نفت می‌باشد.

این افزایش واردات نفت از یک طرف و پیدایش مناطق جدید نفتی و در نتیجه افزایش عرضه نفت به بازار از طرف دیگر سبب بی‌ثباتی در قیمت نفت شد. دولت آمریکا به دلیل مسایل اقتصادی نقش مهمی را در تعیین قیمت نفت بازی می‌کرد و البته همواره سعی داشت که بازار را به نفع کمپانی‌ها کنترل کند. هدف اصلی کشورهای اروپای غربی و به طور کلی واردکنندگان نفت به دست آوردن نفت ارزان بوده است. علاوه از مساله قیمت نفت که مهم‌ترین عامل تشکیل اوپک بود عوامل دیگری نیز در تشکیل این سازمان دخیل بوده‌اند که عبارتند از:

الف- درک هر چه بیشتر وضعیت نفت: از بدو تاسیس صنعت نفت توسط بیگانگان در کشورهای خاورمیانه و ونزوئلا، گروهی از تکنوکرات‌های نفتی ملی‌گرا که از طریق تجربه و آموزش با صنعت نفت آشنا شده بودند روز به روز بر حقایق صنعت نفت آگاه‌تر می‌شدند. این گروه که بعدها رهبری خیزش‌های ضد استعمار نفتی را در کشورهايشان به عهده گرفتند به نفس قراردادهای نفتی اعتراض داشتند و اهمیت غیر قابل جایگزین بودن نفت، وابستگی جهان صنعتی به نفت و آسیب‌پذیری کشورشان را دریافته بودند. آنان به هیچ‌چیز جز دگرگونی شرایط حاکم بر بازار جهانی و قدرت‌یابی کشورشان در پیکار با شرکت‌های بین‌المللی نمی‌اندیشیدند.

ب- فعالیت مناطق عرب‌نشین: اعراب اصرار زیادی برای همکاری در راه تشکیل و پیدایش سازمانی برای حفظ منافع خود داشتند.

ج- پیشرفت‌های نفت در اوایل دهه ۱۹۵۰: مهم‌ترین موضوعی که در این سال‌ها مورد بحث قرار گرفت موضوع تقسیم سود بین شرکت‌های نفتی و کشورهای صادرکننده نفت بود. در این بین کشورهای صادرکننده تمایل داشتند که کاهش و افزایش قیمت خرید نفت از آنها با کاهش و افزایش قیمت نفت در بازارهای جهان مطابقت داشته باشد و به این ترتیب نوسانات بازارهای بین‌المللی پیوسته مدنظر قرار گیرد. اجرای چنین روشی سبب می‌شد که شرکت‌ها نتوانند واکنش‌های کشورهای صادرکننده نفت را در تغییر قیمت فروش نادیده بگیرند. از سوی دیگر مسئله تقسیم سود نیز خود سبب بروز اختلافات زیادی با شرکت‌ها شده بود. این اختلافات بیشتر سبب تشدید درجه همکاری بین کشورهای صادرکننده نفت به منظور تعیین گروهی قیمت نفت شد.

د- فعالیت‌های دولت ونزوئلا: دولت ونزوئلا همیشه یکی از تشویق‌کنندگان در راه ایجاد سازمان اوپک محسوب می‌شد که دلیل آن هم در تفاوت هزینه استخراج و ترس از رقابت در بازار از جانب ونزوئلا بود.